

YENİ TİP KORONAVİRÜSÜN AYTIS SANATINA ETKİSİ

THE IMPACT OF THE NOVEL CORONAVIRUS ON THE ART OF AYTIS

Lazzat URAKOVA YANÇ * Öz

Kazak sözlü edebiyatında geniş bir yere sahip olan aytıs, en az iki akının (âşığm) daha çok dombıra eşliğinde kalabalık seyirci karşısında birbirini yenmek amacıyla irticalen şiir söyleyerek yarışmasıdır. "Aytıs"ın Türkiye'deki karşılığı "atışma"dır. Kazakistan'da büyük, küçük, genç, yaşlı herkes tarafından çok sevilen ve normal koşullarda en az ayda bir ulusal bayramlar, milli kahramanları anma yıl dönümleri, kutlamalar vesilesiyle düzenlenen aytıs (atışma) yarışmaları, dünyayı saran yeni tip koronavirüs sebebiyle uzun bir süre yapılamamıştır. Bu sebeple sekiz aylık bir aradan sonra, 25-26 Eylül 2020 tarihinde Kazakistan'ın Oral şehrinde on altı akının katılımıyla yapılan aytıs yarışması büyük öneme sahiptir. Henüz yazıya geçirilmediği için aytıs metinlerinin internet ortamındaki video görüntülerinden elde edilen bu çalışmada, Covid-19 hastalığının dünyada ve ülkede sebep olduğu gelişmelerin, virüs nedeniyle sosyal yaşama getirilen kısıtlamaların, aytıs yarışmalarının olmazsa olmazı olan seyircilerin katılımını engelleyen tedbirlerin, maske, mesafe ve karantina önlemlerinin dile getirildiği aytıs, performans teoriye göre incelenmiştir. Bu bağlamda söyleyici, dinleyici ve söylenen bir bütün olarak ele alınmış, sözlü olarak icra edilen aytıs, "canlı bir olay" şeklinde değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Aytıs, Koronavirüs, Kazakistan,
Akin, Atışma, Covid-19

Keywords

Aitys, Coronavirus, Kazakhstan,
Akin, Poetic duelling, Covid-19.

Abstract

The art of aityıs, which has an important place in Kazakh oral literature, is a poetry duelling competition performed by at least two akins (ashiqs) before a large audience while mostly playing a dombra with the aim of defeating the other performer. The equivalent of "aitys" in Turkey is "atishma". Aityıs (atishma) competitions, which are loved by people of all ages in Kazakhstan and which are normally organized at least once a month to celebrate national holidays and various important events as well as to commemorate national heroes, have not been organized for a long time due to the novel coronavirus that has swept across the globe. Therefore, the aityıs competition held in the Kazakh city of Oral on 25-26 September 2020 after a hiatus of eight months with the participation of sixteen akins is greatly important. The aityıses performed in this competition does not have written records yet; therefore, the study uses the video records available on the internet and examines them according to performance theory. These aityıses focus on the developments that the Covid-19 pandemic has caused both globally and in the country, the

* Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz
Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
lyanc@akdeniz.edu.tr
ORCID: 0000-0003-4911-9910
Antalya/TÜRKİYE

Gönderim Tarihi: 09/12/2020
Kabul Tarihi: 08/06/2021

pandemic-related restrictions over people's social lives, the measures that even prevent live audiences from attending aitys competitions, and the importance of wearing masks, social distancing and quarantining. In this regard, the performer, the audience and the aitys pieces are regarded as a whole; and the aityses, which are performed orally, are considered as a "live event".

Giriş

2020 tüm dünya için büyük zorluklarla başladı. Zira insanlar, aniden tüm yeryüzünü saran gözle görülmeyen bir virüsle, koronavirüsle karşı karşıya kaldılar. Konuşurken havaya saçılan damlacıklarla çok hızlı bir şekilde bulaşan bu virüsün özellikle bağışıklık sorunu yaşayan kişileri ölüme kadar götürebildiği anlaşılmış olup tüm devletler virüsle mücadele kapsamında maske, mesafe, karantina gibi önlemler almaya başlamıştır. Zamanla insanların kullandığı ve en çok duyduğu kelimeler arasına salgın, pandemi, bulaş, maske, karantina, PCR gibi sözcükler girmiştir. Tüm dünyada olduğu gibi salgın Kazakistan'da da sosyal yaşamın yanı sıra kültür, siyaset, ekonomi, ulaşım ve iletişim alanlarını derinden etkilemiştir. Covid-19'un tesir ettiği kültürel etkinliklerden biri, normal koşullarda en az ayda bir mutlaka herhangi bir vesileyle düzenlenen aytıs*, yani atışma yarışmalarıdır. Kazak halkı tarafından çok sevilen aytıs, en az iki akın tarafından birbirini yenmek amacıyla kalabalık seyirci karşısında dombıra, kopuz veya herhangi bir başka enstrüman eşliğinde doğaçlama şiirler halinde icra edilen bir sanattır. Atışmalarda hemen hemen tamamı üniversite mezunu olan akınlar, yani âşıklar gündemi meşgul eden, halkı ilgilendiren hemen hemen her konuyu dile getirirler. Dolayısıyla günlük hayatı bu derece etkileyen koronavirüsün akınların doğaçlama söylediği şiirlerde konu edilmemesi günümüz aytıs sanatının doğasına aykırı olurdu.

Yöntem

Bu araştırmada 2020 senesinin 25-26 Eylül arasında Kazakistan'ın Oral şehrinde düzenlenmiş olan aytıs yarışmasında koronavirüs konusuna yer veren akınların/âşıkların aytıs/atışma metinleri incelenmiştir. Henüz yazıya geçirilmeyen bu metinler, internet ortamındaki video görüntülerinden elde edilmiş olup söyleyici, dinleyici ve söylenen üçlüsü dikkate alınarak Performans Teoriye** göre tahlil edilmiştir.

"Jayık'ın İki Kartalı" Adlı Ulusal Aytıs Yarışması

* Aytıs hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Altınkaynak, E., Ashimova D. ve Nauanova G. "Kazaklarda Aşık (Aytısker) Atışmalarının (Aytısların) Özellikleri"; Arıkan, M. "Kazak Sözlü Geleneği"; Biray, N. "Aytıs; Aytıs-Tartıs The Centre of "Aytıs" And Verbal Dueling Among; Jarmuhamedulı, M. *Aytıs Öleñderiniñ Arğı Tegi men Damuı*; Konıratbayev, A. Kazak Ädebiyetiniñ Tarihi; Arıkan M. "Kazak Sözlü Geleneği"; Ergun M. *Kopuz Sarını Kazak Âşık Tarzı Şiir Geleneği Akın ve Jıraolar*; Şişman, B. "Türkiye ve Kazakistan'da Yaşayan Âşıklık Geleneğinin Değişmeyen Unsurlar Açısından Karşılaştırılması"; Urakova Yanç L. "Günümüz Kazak Aytıslarında Gündem: Millî Değerler".

** Performans Teori hakkında daha fazla bilgi için bkz. Erdem M. "Dede Korkut Türkmenistan Varyantları"; Urakova L. "Performans Teori'nin Aytıslara Uygulanması ve Konısba'yın Şınbolat'la Yaptığı Aytısta Söyleyici, Genel Dinleyici, Keşif ve Düzenleme"; Yıldız, N., Soltanayeva E.M. "Performans Teori Bağlamında Kazakistan Geleneğindeki Kız ile Delikanlı Aytıslarının Değerlendirilmesi".

25-26 Eylül 2020 tarihinde Kazakistan'ın Batı Kazakistan Vilayeti'nin merkezi olan Oral şehrinde Kadir Mirzaliyev Kültür ve Sanat Merkezi müdürü, akın Bavırjan Haliolla'nın girişimi ve vali Gali Eskaliyev'in desteğiyle meşhur "Men Qazaqpın / Ben Kazak'ım" adlı şiirin yazarı, Gorbaçov tarafından Sovyet Komünist Partisi Kazakistan temsilcisi olarak atanmasıyla Jeltoksan ayaklanmasına sebep olan Kolbin'in karşısında ayaklanmaya katılan gençleri korkusuzca savunan şair Juban Moldagaliyev'in doğumunun 100. yılı ile "Kazak Osı / Kazak Budur" adlı meşhur şarkının söz yazarı, Kazakistan'ın Halk Yazarı unvanının sahibi Kadir Mirzaliyev'in doğumunun 85. yılı dolayısıyla "Jayık'ın İki Kartalı" adlı ulusal ayıtis yarışması düzenlenmiştir (Biyaseva, 2020). Henüz yazıya geçirilmediği için ayıtis metinleri internet ortamında bulunan video görüntülerden elde edilmiştir. Bu ayıtis yarışmasından önce sekiz ay boyunca hiçbir ayıtis etkinliği yapılmamıştır. On altı jüri üyesinin görev aldığı seyircisiz ayıtis yarışmasına katılan on altı akının isimleri şöyledir: Atırav şehrinden Fariza Jetpisbayeva, Pavlodarlı Aspanbek Şugatayev, Batı Kazakistan Eyaletinden Bavırjan Şirmedinulı, Jansaya Musina, Talgat Mıgi, Eldar Iksanov, Bekbolat Kalenov ve Muradım Merlanov, Arkalık'tan Aybek Kaliyev, Karagandı şehrinden Tolegen Jamanov, Atıravlı Şalkarbay İzbasarov, Almatılı Şugayp Sezimhan, Türkistan şehrinden Bekaris Şoybekov, Kızılordalı Muhtar Niyazov, Almatılı Kaziret Berdihan, Mangıstav şehrinden Argınbek Kalbayev.

Bu etkinlikte sahneye ilk çıkan ve koronavirüsten bahseden Orallı Eldar Iksanov ile Atıravlı Fariza Jetpisbayeva olmuştur. Bu bir kadın - erkek ayıtisidir. Ayıtisa ilk olarak Eldar şu sözlerle başlamıştır (<https://www.youtube.com/watch?v=osLPEo4-zdg&t=956s>):

"...Jetkenşe sahnağa körermen qıp / Ulaşana dek sahneye seyirci olup
 Köp ötip tekseristen ären keldik. / Çok geçip kontrolden zar zor ulaştık.
 Ayıtis nağız öner dep bağa berip / Ayıtis gerçek sanat diye değer verip
 Nıgmatulin tanıttı kemeñgerlik. / Nigmatulin gösterdi dâhilik.
 Karantinde Aq Jayıq eli ğana / Karantinada Ak Jayık ili sadece
 Ayıtis qılıp jasavda ülem derlik. / Ayıtis düzenlemekte tüm dünyada.
 Ävelden tuñğıştardıñ eli emes pe; / Evvelde ilklerin ili değil mi;
 Sonşama tarih jatır дәlelderlik. / O kadar tarih var delil niteliğinde.
 Şaqtıq şaraların da umutpadıq, / Korona tedbirlerini de unutmadık,
 Azğantay adamdardı körermen qıp. / Az sayıda insanı seyirci yapıp.
 Qalğandarı köredi ekrannan / Geriye kalanlar seyredecek ekrandan
 Äzirge sizge arnağan ölenderdi. / Şimdilik size ithaf edilen şiirleri.
 Az da bolsa saz bolğay körermenge / Az da olsa en iyisi olsun izleyiciye
 Assalaumağaleykum, sälem berdik..." / Selamünaleyküm, selam verdik.

Bu bentte Eldar Iksanov, sahneye çıkana dek birçok sağlık kontrolünden geçtiğinden söz etmiş, bu kadar zor koşullarda ayıtis yarışmasının düzenlendiği Jayık Nehri kıyısında bulunan Oral şehrine övgüler yağdırmış, söz konusu bölgenin

ihtişamlı tarihine değinmiştir. Bununla birlikte akın, yani âşık, karantina kuralları sebebiyle sadece jüri üyelerinin karşısında icra edilen aytıs yarışmasını seyircilerin daha sonra televizyondan izleyeceklerini belirtmiştir.

Genel olarak Juban Moldagaliyev ile Kadir Mırzaliyev'in şiirlerinin, kahramanlıklarının, fedakârlıklarının konu edildiği bu aytısı, Eldar Iksanov'un rakibi Fariza Jetpisbayeva şu sözlerle bitirmiştir:

“...Ağayın amandıqta jüzdeskenşe, / Kardeşler, sağlıkta görüşünceye dek,
Sizderge mereke baq qonsın deymın / Sizlere bayram, baht konsun diyorum.
Karantinge dâri tappay bul sözdermen / Karantinaya ilaç bulamayıp bu sözlerle
Jırımız dari dava bolsın, deymın...” / Şiirimiz ilaç, deva olsun diyorum...”

Görüldüğü üzere genç kadın akın, karantina döneminde ilaç bulamayanlara aytıs şiirlerinin deva olmasını, herkesle sağlıklı, mutlu günlerde görüşmeyi dilemiştir.

Dördüncü olarak sahneye çıkan Pavlodarlı Aspanbek Şugatayev ile Batı Kazakistanlı Bavırjan Şirmedinuli çiftinden Aspanbek Şugatayev dünyayı etkisi altına alan koronavirüsten söz eden akın olmuştur. İki erkek sanatçı arasında gerçekleşen bu aytısı başlatan Bavırjan, selamladığı rakibinin çıkarmış olduğu kitaptan, Juban Moldagaliyev ile Kadir Mırzaliyev'in eserlerinden söz etmiştir. Ondan sonra sözü alan Aspanbek, Oral bölgesinin tarihinden, kahramanlarından bahsettikten sonra şöyle demiştir (<https://www.youtube.com/watch?v=-5V6Hgnd6s>):

“...Aq tüyenin qarını jarılğanda / Sevinç dolu o an gelince
Aqındar Aq Jayıqta arındavda. / Akınlar Ak Jayık'ta coşmakta.
Assalamağaleykum, sälem berdik / Selamünaleyküm, selam verdik
Covidpen avırmağan, avırğanga. / Covidi geçirene, geçirmeyene.
Bärimiz bir jıyılıp turıp aldıq / Hepimiz bir toplanıp dimdik durduk
Qaramay davıldarğa, javındarğa. / Bakmadan fırtınalara, yağışlara.
Karantinniñ törinde aytıs qılğan / Karantinanın en ciddi zamanında aytıs düzenleyen
Mıñ rahmet Haliolla Bavırjanga. / Binlerce teşekkür Haliolla Bavırjan'a.
Aytısqa spravkimen kelip turmın, / Aytısa sağlık belgemle geldim,
SES degen qaramaydı jalınganga. / Sıhhi Epidemiyoloji İstasyonu kulak asmaz yalvarışlara.
Orıstı jenip şıqqan Qazaq edik, / Rus'u yenmiş Kazak idik,
Virustı jenetindey qaruv bar ma? / Virüsü yenecek silah var mı?
Qazaq javmen alısıp üyrengeñ goy, / Kazak düşmanla uğraşmaya alışmış ya,
Bul tağdır işke qaray tarılğanda, / Bu kader içe doğru daraldığında,
“Qadirdin bul toyı” dep şavıp kelgen / “Kadir'in bu kutlama düğünü” diye koşturup gelen(ler)
Osı dertten saqtasın barındı Alla...” / Bu dertten korusun hepinizi Allah.

Bu bentte Aspanbek herkesi selamladıktan sonra, bu aytıs yarışmasının gerçekleşmesine önyak olan Kadir Mirzaliyev Kültür ve Sanat Merkezi müdürü, akın Bavırjan Haliolla'ya şükranlarını bildirmekte, koronavirüs testinden geçtiğini, bu hususu denetleyen Sıhhi Epidemiyoloji İstasyonu'nun işini büyük ciddiyetle yaptığını da ifade ettikten sonra seyircilere Rus baskısından kurtulup bağımsız hale gelen Kazakların koronaya karşı silahlarının olup olmadığı yönünde retorik bir soru yöneltmiştir. Kadir Mirzaliyev'e saygıdan ötürü etkinliğe seve seve katılan herkesi bu virüsten Allah'ın korumasını dileyen akın, rakibinin çıkardığı kitabı eleştirerek sözünü tamamlamıştır.

Rakibinin ardından aktif söyleyici konumuna geçen Bavırjan, kitabını savunduktan sonra Oral Kazaklarının tarihinden, Juban Moldagaliyev'in "Ben Kazak'ım" adlı şiirinden, onun Jeltoksan olaylarından sonra Kolbin'in karşısına geçerek ayaklanmaya katılan Kazak gençlerini cesur bir şekilde savunmasından ve 1991 yılının Eylül ayında Oral şehrinde Rus Kazaklarının "Yeniden Canlanma" bayramını kutlayarak Kazakistan'ın toprak bütünlüğünü tehlikeye atacak olayları kışkırtmasından söz etmiştir. Akabinde aytıs sanatının gelişmesine çok büyük emeği geçen ve sürekli aytıs yarışması düzenleyerek birçok akının geçimini sağlamasına vesile olan Jürsin Erman'ın milletvekili adaylığını desteklemediği için rakibini eleştirmiştir.

Aktif söyleyici konumuna geçen Aspanbek, Jürsin'i her zaman destekleyeceğini ve onun kazanacağından emin olduğunu belirtmiştir. Sonra rakibinin anlattığı 1991 Eylül olaylarını anlatmaya devam etmiş, Turandan bahsetmiş ve devlet büyüklerini öven makaleler yazdığı için rakibini eleştirmiştir.

Aspanbek'ten sonra tekrar sözü alan Bavırjan rakibine gereken cevabı verdikten ve kendisini savunduktan sonra Kadir Mirzaliyev'in hayatından, kendi çıkardığı gazetenin başarılarından ve Oral yöresinden çıkan tüm başarılı şahsiyetlerden övgüyle bahsederek sözlerini tamamlamıştır.

Ondan sonra yeniden aktif söyleyici konumuna geçen Aspanbek sözlerine şöyle devam etmiştir:

*"...Jaylavında jürgen ulı bağıp qoy, / Yaylasında gezen oğlu güdüp koyun,
Oral degen bir ordalı halıq qoy, / Oral dediğin birlik içinde yaşayan halktır,
Karantinniñ törinde aytıs jasağan / Karantinanın baş köşesinde aytıs düzenleyen
Nağız qazaq Haliolla göy tanıp qoy. / Gerçek Kazak, Haliolla'dır, bunu bil.
...Jaylavında jürgen jigit bağıp qoy, / Yaylasında gezen yiğit güdüp koyun
Bul Batis'tiñ balaları alıp qoy / Bu Batı'nın çocukları alptır elbet,
Aytıs dese qorıqpaytın Covidtan / Aytıs denilince korkmaz Covidten
Nağız Qazaq Oralda göy tanıp qoy..." / Gerçek Kazak Oralda'dır bunu bil mutlaka.*

Kadir Mirzaliyev'in "Nağız Qazaq Dombıra / Gerçek Kazak Dombıra" şiirine uydurarak söylediği bu bentte Aspanbek, koronavirüsün bulaşmaması için gereken tüm tedbirleri alıp aytıs yarışması düzenleyen Oral Kazaklarından övgüyle söz etmiş, gerçek Kazak'ın Haliolla ve Oral Kazakları olduğunu söyleyip Oral halkını onurlandırarak aytısı tamamlamıştır.

Altıncı çift olarak sahneye çıkan Arkalıklı Aybek Kaliyev ile Türkistanlı Bekaris Şoybekov çiftinden koronavirüsü konu eden Bekaris Şoybekov olmuştur. Söze ilk olarak Aybek Kaliyev başlamıştır. O, rakibini ve genel olarak jüri üyelerinden oluşan seyircileri selamlayıp Juban Moldagaliyev ile Kadir Mirzaliyev'in şiirlerinden söz ettikten sonra söz sırasını rakibine vermiştir (<https://www.youtube.com/watch?v=-5V6Hgnd6s>).

Aktif söyleyici konumuna geçen Bekaris Şoybekov, Oral halkından övgüyle söz edip rakibini selamladıktan sonra sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

*“...Aq Jayıq danalarmen danqın mälim, / Ak Jayıq dehalarla namın malum,
Az emes miñ jasıyıtın mert uldarıñ. / Az değıl bin yaşayacak oğulların.
Jatırsıñ eki kündi qatar arnap / Peş peşe iki günü ithaf etmektesin
Toyına eki birdey nar tulğanıñ. / Toyuna ikisine birden büyük şahsiyetin.
On eki müşemizben sezip turmuz. / Tüm bedenimizle hissetmekteyiz
Moynumuzğa kaday jük artılğanıñ / Boyunumuza nasıl bir sorumluluğun
yüklediğini
Düniye dürbeleñge tüskenmenen / Dünya kargaşa içinde olsa da
Siz üşin sol bayağı qalpındamın. / Sizin için o eski halimdeyim.
Basıma küñ tusa da maqtan qılam / Zor durumda olsam da övünürüm
Aqınıñ ardaqraytın saltım barın / Akınınu yücelten geleneğimle,
Künine toqsan päle körse dağı / Bir günde doksan bela görse dahi
Qudaydan ümit üzbes halqım barın, / Hüda'dan ümidini yitirmeyen halkımla.
Jerdiñ betin jaylağan alapattan / Yeryüzünü kaplayan beladan
Sav salamat jür misin jarqındarım / Sağ salım yaşıyor musunuz nur yüzlülerim.
Qurmetpen sälem berdim armısıñdar / Hürmetle selamladım, merhaba
İndetten aman qalğan altındarım. / Hastalıktan sağ kalan altınlarım.
Topqa tüssem tavıslıp tözim müldem / Sahneye çıksam, tükenip sabrım tamamen
Körermendi izdeydi közim birden / Seyirciyi arıyor gözüm birden,
Oy, toba bul aytısta körermen joq / O, tövbe, bu aytısta seyirci yok
Aldan orın taba almay kezip jürgen / Önden yer bulamayıp ortalıkta gezen.
Qaydasıñ qıqu salar janküyerim / Neredesin, ses çıkaran taraftarım,
Qanı qızıp arqası qozıp jürgen / Öfkelenip, heyecanlanıp dolaşan.
Ayrıqşa aytıs boldı muna doda / Çok farklı oldu bu yarışma
Qoşemettin qadirin sezindirgen / Alkışın kıymetini hissettiren.
Kün qayda körermenge jarıyıtınday, / Günler nerede seyirciye doyduğumuz,
Şapalağı şabıt bolıp dariyıtınday. / Alkışı ilham olup dokunduğu.
Alğaş ret aytısqa kelip turmın / İlk defa aytısa gelmiş bulunmaktayım
Körermendi jüz payız tanıyıtınday...” / Seyirciyi yüzde yüz tanıdığım.*

Görüldüğü üzere burada Bekaris iki büyük şahsiyete ithafen aytıs yarışması düzenleyen Oral yöresi halkından övgüyle söz ettikten sonra bu aytısa daveti kabul eden tüm akınların ne kadar büyük bir sorumluluğun altına girdiklerinin bilincinde olduğunu belirtmiştir. Çünkü etkinliğe katılan aytıs akınlarının atışarak yarışmanın dışında uğruna bu aytıs yarışmasının düzenlendiği iki büyük şahsiyetin eserlerini, başarılarını, halk için yaptıklarını layıkıyla seyircilere anlatabilmesi, onları anması da gerekir. Bu yüzden akın, “tüm dünya koronavirüs tehdidi altında olsa bile ben eski halimdeyim, yani sanatımı her koşulda icra ederim”, diyor. Akınlarını her zaman el üstünde tutan ve hiçbir zaman ümidini yitirmeyen halkıyla gurur duyduğunu da ifade eden Bekaris, pandemi koşullarında gerçekleşen bu aytısın seyircinin kıymetini hissettiren bir aytıs olduğunu söyleyerek sözlerini bitirmiştir.

Bekaris'tan sonra aktif söyleyici konumuna geçen Aybek, kendisinin ve Jürsin Erman'ın milletvekili adaylığından, akınlıktan gelen milletvekillerinin halk için çabalayacakları konusunda emin olduğundan söz etmiştir.

Aybek'ten sonra tekrar sözü alan Bekaris, milletvekili adaylarına başarılar diledikten sonra şöyle demiştir:

“...Ay burın apta burın marqayıp kep, / Bir ay önce, bir hafta önce havalanıp
Jatatın zaman emes şalqayıp kep. / Yatacak zaman değil yayılıp gelip.
Qayta qayta eskertip jatır bizge / Tekrar tekrar uyarı yapıyorlar bize
İndetten abaylayıq, bayqayıq dep, / Pandemiden korunalım, dikkat edelim diye,
Bärimiz işimizden tilep jürmiz, / Hepimiz içimizden diliyoruz,
Aytıstan aman esen tarqayıq dep / Atışmadan sağ salim dağılalım diye
Tävekelge bel buvıp keldi aqındar / Tevekkülle cesaret edip geldi akınlar
Jaqsınıñ jaksılığın aytayıq dep / İyinin iyiliğini anlatalım, diye.
Juqtırsaq da Jubanmen Qadirlerdin / Bulaştırsak da Juban ile Kadirler'in
Qasiyetin juqtırıp qaytayıq dep...” / Haysiyetini bulaştırıp dönelim diye.

Bu bentte de Bekaris, eskiden aytıs yarışması düzenleyecek yere aylar, haftalar öncesinden gelip misafir olurken artık pandemi yüzünden herkesin bir an önce sağ salim eve dönmeyi düşündüğünden söz etmiştir. Bu pandemi döneminde herkesin sadece iyi olan iki büyük şahsiyetin iyiliğini övmek için geldiğini vurguladıktan sonra illa bir şey bulaşacaksa herkese bu iki iyi insanın haysiyetinin bulaşmasını dileyerek aytısı noktalamıştır.

Sonuncu çift olarak sahneye çıkan iki defa Altın Dombıra ödülünün sahibi Kızılördalı Muhtar Niyazov ile son Altın Dombıra ödülünün sahibi Orallı Jansaya Musina da aytıs esnasında koronavirüsten söz eden akınlarından. Kadın ve erkek arasında gerçekleşen bu aytısa ilk başlayan Muhtar Niyazov, Oral şehrinden ve uğruna aytıs yarışmasının düzenlendiği Juban Moldagaliev ile Kadir Mirzaliyev'den övgüyle söz ettikten sonra şunları söylemiştir (https://www.youtube.com/watch?v=_5V6Hgnd6s):

“...Uvaqıt zulap baradı zulap ötkir, / Vakit hızla akıyor hızlı akasıca,
 Aytıp aytıp qalayıq şumaq ötkir. / Diye diye oluşturalım dörtlük keskin.
 Koronavirus degen ras bop şıqtı, / Koronavirüs denen gerçekmiş meğer
 Jalğan dep şulap ek ötkende bir. / Yalan diye gürelemiştik geçen sefer.
 Toyhana sap alğandar tapıraqtap / Düğün evi açanlar kaçışıp
 Aptek aşıp alğandar ura dep tur. / Eczane açanlar seviniyor.
 Barlığı sanitarlıq talap saqtap / Hepsi sıhhi talebe uyup,
 “Maski kiymey mañuma juına” dep tur. / “Maske takmadan yanıma yaklaşma” diyor.
 Quşaqtaspaq tügili amandasıp / Sarılmak bir yana selamlaşıp
 Qol sozsañ äri avnap “quna” dep tur / El uzatsan uzaklaşıp “uzaklaş” diyor.
 Aramızdı bir jarım metr qılıp / Aramızı bir buçuk metre yapıp
 “Jaqınıñmen alıstan sıylas” dep tur...” / “Yakınını uzaktan sev” diyor.

Görüldüğü üzere burada koronavirüs ortaya çıktıktan sonra ülkedeki hayatın ne şekilde değiştiği ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. İlk önce bu hastalığın gerçek olduğuna kimsenin inanmayıp ciddiye almadığından, daha sonra son yıllarda sayı bakımından çok artmış olan düğün evleri sahiplerinin pandemi yüzünden evlilik ve kutlamaların ertelenmesi nedeniyle üzüldüğünden, eczane sahiplerinse insanlara faydalı iş yaptıklarından ötürü sevindiğinden ve son olarak mesafe, maske gibi koronavirüse karşı alınmış tedbirlerin insan ilişkilerini etkilediğinden söz edilmiştir. Bu sözlerden sonra rakibi Jansaya’yı da selamlayıp onunla bu yarışmada birçok kişinin atışmak istediğini ama bu şansın kendisine nasip olduğunu şu sözlerle dile getirmiştir:

“...Senimen aytısuğa bəri qumar, /...Seninle atışmaya herkes can atıyor,
 Bolğannan soñ aytısta ötimdi qız. / Olduğun için aytısta rağbet gören kız.
 Şalqarbayğa şalqayıp kelispepsiñ, / Şalkarbay’ı büyüklük taslayıp kabul etmemişsin,
 Onimenen şıqpavğa bekindiñiz / Onunla çıkmamak için sağlam durdunuz.
 “Menimen şıgarsay,”- dep Bekaris ta / “Benimle çıkarsana,”- diye Bekaris da
 Bir emes, Bavırjanğa ötindi jüz. / Bir değil, Bavırjan’a ricada bulundu yüz (defa)
 Şuğayıp pen Xaziret talasıptı, / Şuğayp ile Haziret de (senin için) didişmiş,
 Onı estip odan sayın lepirdiñiz. / Bunu duyup daha çok hiddetlendiniz.
 Köp işinen tandavın mağan tüsse, / Kalabalık içinden beni seçtin madem,
 Köñiline salayıq köpirdi biz. / Gönlüne kuralım köprüyü (o zaman) biz.
 Köp adamniñ otırğan qolı jetpey / Çok insanın ulaşamadığı
 Covidin vaktinası sekildi qız...” / COVID aşısı gibi kız.

Burada Muhtar, rakibi Jansaya’nın Şıgayıp Sezimhan, Şalkarbay İzbasarov, Haziret Berdihan ve Bekaris Şoybekov ile atışmayı kabul etmeyip kendisini tercih etmesini mizahi bir üslupla ifade etmiştir. Muhtar’ın bu bentin son iki satırında herkesin atışmak istediği rakibini koronavirüs aşısına benzetmesi, dünyayı saran pandeminin aytıs sanatında yeni benzetmelerin ortaya çıkmasına vesile olduğunun göstergesidir.

Muhtar'dan sonra sözü alan Jansaya, rakibine yanıtı şu sözlerle vermektedir:

*"...Al sen koronavirüssiñ aytıstağı, / Sen ise koronavirüssün aytıstaki,
Kimderge azuv tisiñ aqsiymadı, / Kimlere azı dışını göstermedin ki,
Şetinen qırıp kele jatırğasın / Sırasıyla herkesi bozguna uğratınca
Qaşadı ot degendey şapşı bəri. / Kaçıyor ateşten gibi ürküp hepsi.
Jay mağan oñay dep eñ aqındarım, / Ya bana kolay mı sanıyorsunuz akınlarım,
Bul jağday Jükendi de ras qıynadı. / Bu durum Jüken'i de gerçekten zorladı.
Bir sınaq jasamaqşı endi bugün; / Bir deney yapmak niyetinde bugün;
Covidpen qarısı qoyıp vaktsinanı..." / COVID'in karşısına koyup aşığı.*

Bu bentte Jansaya, kendisini Covid-19 aşısına benzeten Muhtar'ı, sahneye birlikte çıktığı herkesi alt ettiği için koronavirüse benzetmiştir. Hemen ardından Muhtar ile kimsenin rakip olmak istememesinin aytısın sunucusu ve düzenleyicisi Jüken'i, yani Jürsin Erman'ı da zor durumda bıraktığını söyleyen Jansaya, onun bu zor durumdan kurtulabilmek için bir deney yapmaya karar vererek Covid aşısı (Jansaya) ile koronavirüsü (Muhtar Niyazov'u) birbirine rakip yaptığını ileri sürmüştür. Bu sözlerden sonra Oral yöresi tarihinden, kahramanlarından, Juban Moldagaliyev ile Kadir Mırzaliyev'in şiirleriyle Kazak halkı, Kazak dili için verdiği mücadeleden söz edip pandemi yüzünden uzun süre sanatlarını icra edemeyen akınlara şu şekilde seslenmiştir:

*"...Aqımbız işi öleñge tolıp turğan, / Akınız içi şiirle dolup taşan,
Aldında talay doda jorıqtırğan. / Daha önce birçok defa yarışan.
Jeti ayday dombıranıñ üni şıqpadı, / Yedi ay kadar dombıranın sesi çıkmadı,
Qos işek karantinde toñıp turğan. / Çift teli karantinada donup duran.
Ayşılıq jerler tügil jete almadıq, / Atla bir ayda ulaşılan yerler bir yana, ulaşamadık
Körşiğe tayaq tastam körip turğan. / Komşuya sopa atılacak mesafede bulunan.
Al bugün şayırlar kep şar taraptan, / Bugünse şairler gelip her taraftan,
Köñilimniñ quvanışın toluqtırğan. / Gönlümün sevincini artıran.
Aqındar hoş keldinder Aq Jayıqqa, / Akınlar, hoş geldiniz Ak Jayık'a
Sezinder jüregimdi soğıp turğan, / Sezin yüreğimi çarpıp duran,
Sahnada qırqıssam da julqıssam da, / Sahnede düşmanlık etsem de, çekişsem de,
Ömirde aq peyilimdi tögip turğam. / Hayatta iyi niyetli biriyim her an.
Tirliktiñ мәni tartıs talas emes, / Hayatın anlamı tartışma didişme değildir,
Jaratqan sınaq berip somı uqtırğan. / Yaradan sınav gönderip bunu anlatmış.
Aytevir tört köz tügil jürinizşi, / Yeter ki herkes olsun tam,
Keteyin joldarıñda bolıp qurban. / Gideyim yolunuzda olup kurban.
Mıñ şükir jaratqanğa tap osılay / Bin şükür Yaradana tam da böyle
Bärinmen aman esen jolıqtırğan..." / Hepinizle sağ salim buluşturan.*

Kadın akın bu bentte koronavirüsün sebep olduğu kısıtlamalardan söz edip bunun Yaradan tarafından verilen bir sınav olduğunu, hayatın tartışma ve didişmeden ibaret olmadığını belirtmiş, aylar sonra herkesle sağ salim kavuşturan Yaradan'a şükretmiştir. Bu sözlerden sonra rakibi Muhtar'ı bazen övgü, bazen şaka dolu ifadeleriyle selamlamış, onun sanattaki düşmanı, hayattaki kardeşi olduğunu söylemiştir. Sözlerine yakın zamanda bürokrat olmasının rakibinin iç dünyasını değiştirmemesi gerektiğini de ekleyen Jansaya, rakibine "övgümü yanlış anlama, kolay lokma değilim" diye gözdağı vermeyi de unutmamıştır.

Aktif söyleyici konumuna geçen Muhtar Niyazov "herkes korksa da sen benden korkma çünkü boğa için tehlikeli olan azgın kurt, buzağı için aynı derecede tehlikeli olmayabilir" sözleriyle rakibini teselli etmeye çalışmıştır.

Daha sonra Muhtar, yıllar önce Jansaya'nın birinci olduğu Oral şehrinin Sırım ilçesinde yapılmış bir aytıs yarışmasından söz etmiştir. Bahsi geçen yarışmada Merhum Kadir Mirzaliyev, Muhtar'ın da birinciliği hak ettiğini söyleyip ödülün paylaşılmasını sağlamıştır. Bu yüzden Muhtar bu aytısta, sadece kendi boyundan olan hemşehrisi Jansaya'yı düşünmeyip kendisini de düşünen Kadir Mirzaliyev'in adaletine hayran kaldığını ifade etmiş, kendisinin de Kadir Mirzaliyev gibi adaletli olmak istediğini söyleyip dâhilerin insanları sözle kandırmayıp adaletli olduklarını davranışlarıyla gösterdiğini vurgulamıştır.

Muhtar'dan sonra aktif söyleyici konumuna geçen Jansaya, kendisinin de bu olayı hatırladığını belirtip kendisine ödül veren insanı unutmadığı için rakibi Muhtar'ı takdir etmekte ve jüriye yönelerek: "Muhtar'ın imasını anlamışsınızdır. Bir gün siz de öleceksiniz ve eğer hatırlanmak istiyorsanız ödülü Muhtar'a vereceksiniz, siz ölseyiz bile o bu olayı hep anlatacak" diyerek rakibini küçük düşürmeye çalışmıştır. Rakibinin buzağıdan, boğadan bahsetmeye başlamasını bürokrat olmasına bağlayan Jansaya, rakibinin rüşvet istediğini ima ederek onu zor duruma sokmaya çalışmıştır. Akabinde Jansaya, Kadir Mirzaliyev'in büyüklüğünü, Juban Moldagaliyev'in Jeltoksan olaylarının ertesi günü Kolbin'in yüzüne baka baka ayaklanmaya katılan gençleri savunmasını, "Ben Kazak'ım" diye haykırmasını, cesaretini övgüyle dile getirmiştir.

Jansaya'dan sonra aktif söyleyici konumuna geçen Muhtar, şakayı dozunda bıraktığı için rakibini takdir etmiş, jürilerin bir gün öleceklerini zaten bildiklerinden bunu bugün yüzlerine vurmanın gereksiz olduğunu mizahi bir şekilde söylemiştir. Kendisi için kim ne yaparsa mutlaka bunu anlattığını da sözlerine ekleyen Muhtar, "kötü insan verdiğinden, iyi insan aldığından söz eder", "ben rüşvetçi değilim, halkıma ait hiçbir şeye dokunmam" ifadelerini kullanmıştır. Ardından ülke içinde olan iyi ve kötü olaylardan sırasıyla söz ederek iyi olan olaylardan biri olarak Jansaya ile atışmak ve aytıs bitince onu yanağından öpmek olduğunu belirtip söz sırasını rakibine devretmiştir.

Jansaya ise rakibine şu cevabı vermiştir:

Qurdasım tartışanda boy bermeydi, / Akranım tartışırken yenilmiyor,
Tamağın älsin älsin jay kerneydi. / Boğazımı ara sıra öylesine dolduruyor.
Bir süyip keter deydi qoştasarda, / Bir öpeyim, diyor vedalaşırken,

Bul arın kelgende de jay kelmeydi. / Bu arzu geldi mi öylesine gelmiyor.
 Men ruqsat bergenmenen könil jıqpay / Ben izin versem de gönül kırmayıp
 Doğdırlar munıñızğa ay konbeydi / Doktorlar buna razı gelmezler.
 Öytkeni jaqındasañ virüs tarap / Çünkü yaklaşırsan virüs bulaşıp
 İndettiñ uşqındarı qayta örleydi. / Hastalık vakası yeniden çoğalır.
 Sondıqtan özi öziñdi usta janım, / Bu sebeple kendi kendini tut canım,
 Saqtansağ artımızdan qayğı ermeydi; / Tedbirli olursak ardından kaygılanmayız;
 Süyüsüp sahnada quşaqtasu / Öpüşüp sahnede sarılmak
 Aytıstıñ talabına say kelgenmen / Atışmanın talebine uygun olsa da
 Karantin talabına say kelmeydi... / Karantina talebine uygun olmaz..

Akabinde Jansaya böyle bir zamanda bile aytıs yarışması düzenleyen Oral valiliğine ve etkinlikte emeği geçen herkesten övgüyle söz etmiş ve iyi dileklerle rakibine veda etmiştir.

Jansaya'dan sonra sözü tekrar Muhtar alıp şöyle demiştir:

*"...Sanitarlıq talaptı alğa saldıñ, / Sıhhi talebi bahane ettin,
 Degendey "köp jaqındap jolıqpañız". / Dercesine "çok yakınlaşma".
 Onda uyımdastırusılarga arızım bar; / Öyleyse organizatörlere maruzatım var;
 Bizderge qaldıñızdar bolıp qarız, / Bizlere kaldınız olup borçlu,
 Sahnada potseluyğa jaramasa / Sahnede öpüşmeye yaramasa
 PCR nege tapsırdıq Covidqa biz. / PCR niye verdik biz.
 Sodan taza şıqqasın kep oturmız, / Ondan temiz çıktığımız için geldik biz,
 Sapardamız mineki jorıqtamız, / Seferdeyiz, işte seyahatteyiz,
 Sondıqtan da Jansaya uvayımdama, / Bu yüzden de Jansaya endişelenme,
 Är narseni oyğa alıp torıqpañız, / Her şeyi kafanıza takıp karamsarlaşmayın,
 Kerisinşe sizden bizge juğıp ketpese, / Aksine sizden bize bulaşmasa,
 Bizden sizge juqpaydı qorıqpañız..." / Bizden size bulaşmaz korkmayınız.*

Bu mısralardan Ekim ayının başında Kazakistan'da bir şehirden başka bir şehre gitmek için de PCR testinin istendiğini, test sonucunun negatif çıktığı takdirde seyahat edilebildiğini öğrenmekteyiz. Muhtar'ın bu sözleriyle aytıs bitmiştir.

Aytısın sonunda ödül töreni düzenlenmiştir. Atravlı Fariza Jetpisbayeva'ya, Arkalıklı Aybek Kaliyev'e ve Pavlodarlı Aspanbek Şugatayev'e Asanali Aşimov Derneği Özel Ödülü (kişi başı 300 bin tenge) verilmiştir. Üçüncülüğü (kişi başı 400 bin tenge) Batı Kazakistan Vilayetinden olan Bavırjan Şirmedinuli ve Almatılı Haziret Berdihan, ikinciliği (kişi başı 500 bin tenge) Kızıldor dalı Muhtar Niyazov ve Orallı Jansaya Musina, birinciliği (1000000 tenge) Karagandılı Tölegen Jamanov elde etmiştir. Baş ödülü (1500000 tenge) Türkistanlı Bekaris Şoybekov kazanmıştır.

SONUÇ

Görüldüğü üzere tüm dünyada hayatı yavaşlatan, kısıtlayan koronavirüs, aytıs sanatını da hem dış özellikleri, hem iç özellikleri bakımından etkilemiştir. Karantina tedbirleri kapsamında seyircisiz yapılmak zorunda bırakılan aytısın geniş konu yelpazesine koronavirüs konusu da dâhil olmuştur. Söz konusu virüsle birlikte aytısta bolca kullanılan teşbih gibi edebî sanatlarda Covid-19, aşı gibi benzeten ve benzetilenler kullanılmaya başlanmıştır. Bu durum aytıs sanatının, dolayısıyla neredeyse tamamı en az üniversite mezunu olan aytıs akınlarının her koşulda gündemin nabzını tutmaya devam ettiğinin bir kanıtıdır. Ayrıca maske kullanımı, mesafe gözetimi ve karantina tedbirlerine uyma konusunun işlendiği aytısların halkı eğitme amacı taşıdığı muhakkaktır. Dolayısıyla aytısın halkı eğitici yönü özellikle pandemi sürecinde gözler önüne serilmiş durumdadır. Bunun yanı sıra aytıs akınlarının her ne kadar tüm önlemleri almış olsalar da koronavirüsün bulaşma olasılığına rağmen sağlıklarını tehlikeye atarak çok uzun yollar kat edip yarışmanın düzenlendiği Oral şehrine giderek sanatlarını icra etmesi, onların yüksek sorumluluk duygusuna sahip, halkçı, fedakâr birer vatansever olduklarının delilidir.

EXTENDED SUMMARY

Aitys is a poetry duelling competition performed by at least two akins, i.e., poets, accompanied by an instrument, most of the time a dombra, with the aim of defeating the other performer. All kinds of problems, concerns and interests of the society can become the subject matter of the aitys pieces that akins perform. In addition to social issues, aitys performers also delve into the political, cultural, economic problems that the country and its people face in their daily lives. However, as a result of the worldwide coronavirus pandemic, Kazakhstan's popular *aitys*, i.e. *atyshma* (poetic duelling) competitions, which are normally organized at least once a month to celebrate national holidays and various important events, as well as to commemorate national heroes, have not been organized for a long time. Finally, after a period of about seven or eight months, with the initiative of famous *akin* (Eng. *bard*, *minstrel*) Baurzhan Haliolla, who is the general manager of Kadir Mirzaliyev Culture and Arts Center located in the city of Oral in Kazakhstan's West Kazakhstan Province, and the support of West Kazakhstan Governor Gali Eskaliyev, a national aitys competition was organized in the city of Oral on 25-26 September 2020 under the name "Two Eagles from the Zhayiq" to celebrate the centennial birthday of poet Zhuban Moldagaliyev, who wrote the famous "Men Qazaqpın / I'm a Kazakh" poem and who bravely defended the youth that rose against Kolbin, whose appointment as the Kazakhstan representative of the Communist Party of the Soviet Union by Gorbachev caused the Zheltoksan riots; and the 85th birthday of Kadir Mirzaliyev, who is the songwriter of the famous "Kazak Osı / This is Kazakh" song, and who was awarded Kazakhstan's Author of the People title. Sixteen akins, i.e. *ashiqs*, from different cities of Kazakhstan participated in this important aitys competition, which was held without a live audience due to the coronavirus measures. The competition jury consisted of sixteen jury members, all of whom have contributed to the culture, arts, and science of Kazakhstan. Three contestants received the Asanali Ashimov Association's Special Award, while two

contestants shared third place, another two shared second place, one won first place, and another won the main award. The awards ceremony was held at the end of the aitys performances. During the aitys performances, the akims not only focused on the successes, sacrifices and works of the two great public figures to whom the competition was dedicated, but also on the Covid-19 pandemic that has been on the agenda of the whole world almost since the beginning of the year. The coronavirus pandemic, which has slowed down and restricted the lives of everyone all around the world also had similar effects on the art of aitys both in terms of its subject matter and in terms of how it is performed. As part of the quarantine measures, aitys performances now have to be held without a live audience. In addition, the topic of coronavirus is now part of its wide range of subjects. The art of aitys uses rhetorical devices and figures of speech like simile a lot, and with the virus that we are dealing with at the moment, terms like Covid-19 and vaccines are now part of such literary similes and analogies. This is proof that the art of aitys and its performers constantly try to keep up with the times and talk about the current events under all circumstances. Furthermore, it is without a doubt that the aityses focusing on the importance of wearing masks, social distancing and complying with quarantine rules also help educate people. This specific pandemic has highlighted the significant role that the tradition of aitys plays with regards to educating society. On the other hand, the fact that these akims travelled all around the country to perform their art live in the city of Oral, where the competition was being held, despite the risk of getting infected proves that they are truly patriotic individuals with a high sense of responsibility, who are devoted to their country and their people. As there are no written records of these aityses yet, the study examines the comapetition videos available on the internet. The aityses, which are about the developments that the Covid-19 pandemic has caused both globally and in the country, the pandemic-related restrictions on our social lives, the measures that even prevent live audiences from attending aitys competitions, and the importance of wearing masks, social distancing and quarantine are examined in the study according to performance theory.

KAYNAKÇA

- Altınkaynak, E., Ashimova, D., Nauanova, G. (2018). Kazaklarda âşık (aytısker) atışmalarının (aytısların) özellikleri. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 40, 430-443.
- Arıkan, M. (2016). Kazak sözlü geleneği. N. Ata Yıldız & F. A. Turan (Ed.) *Türk dünyası âşık edebiyatı içinde* (255-338). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Biray, N. (2015). Aytıs; aytıs-tartıs the centre of "aytııs" and verbal dueling among Kazak folk poets. *Millî Folklor*, 57, 58-75.
- Biyâşeva, G. (2020). Jubanmen Qadırdıñ Mereytoyna Arnalğan "Jayıqtıñ Qos Qıranı" Attı Respublikalıq Aqındar Aytısı. *Jayıq Press*, 26.09.2020. <http://zhaikpress.kz/kk/news/zhuban-men-kadyrdyn-mereytoyna-arnalğan-zhajyktyn-kos-kyrany-atty-respublikalyk-akyndar-ajıtsy-otti/> [15.10.2020]
- Ergün, M. (2002). *Kopuz sarını kazak âşık tarzı şiir geleneği akın ve jıravlar*. Ankara: G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi.
- Erdem, M. (1998). *Dede Korkut Türkmenistan varyantları*. Basılmamış doktora tezi, Ankara.
- Jarmuhamedulı, M. (2001). *Aytıs Öleñderiniñ Arğı Tegi men Damuvı*. Almatı.
- Koç K., Bayniyazov, A. (2003). *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi sözlüğü*. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Konıratbayev, A. (1991). *Kazak âdebiyetiniñ tarihi*, Almatı.
- Urakova, L. (2014). Performans teori'nin aytıslara uygulanması ve Konısbay'ın Şınbolat'la yaptığı aytısta söyleyici, genel dinleyici, keşif ve düzenleme. *Bilig*, 71, 269-280.
- Urakova Yanç L. (2018). Günümüz Kazak aytıslarında gündem: millî değerler. *Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, 23, 155-171.
- Şişman, B. (2014). Türkiye ve Kazakistan'da yaşayan âşıklık geleneğinin değişmeyen unsurlar açısından karşılaştırılması. *Millî Folklor*, 54, 72.
- Yıldız, N. ve Soltanayeva, E.M. (2015). Performans teori bağlamında Kazakistan geleneğindeki kız ile delikanlı aytıslarının değerlendirilmesi. *MTAD*, 12(3), 91-111. <https://www.youtube.com/watch?v=-5V6Hgnd6s> [15.10.2020]. <https://www.youtube.com/watch?v=osLPEo4-zdg&t=956s> [15.10.2020].